

Anti-orangistische plunderingen als purificatieriten (1831-1834)¹

door

Gita DENECKERE (*)

Over de anti-orangistische collectieve acties die zich in de jaren 1831-1834 in de vier grote Belgische steden hebben voorgedaan, werd nauwelijks onderzoek verricht. Nochtans betreft het gebeurtenissen waarvan het belang in de postrevolutionaire consolidatieperiode niet onderschat mag worden. De collectieve acties hebben een cruciale rol gespeeld bij het monddood maken van de orangistische oppositie. Het vertrekpunt van deze bijdrage is een reeks van 32 collectieve acties, als zodanig gedefinieerd vanuit het begrippenapparaat van de Amerikaanse historicus-socioloog Charles Tilly (par. 1). Voorts wordt een sociaal-politiek profiel van de actoren geschetst (par. 2) en analyseer ik het belang van de mythe van de rechtvaardige koning bij deze acties (par. 3), om de cluster anti-orangistische collectieve acties ten slotte antropologisch te duiden als purificatieriten (par. 4).

1. DEFINITIE EN SELECTIE VAN HET ONDERZOEKSMATERIAAL

Bij de selectie van de collectieve acties heb ik de brede, pragmatische definitie van Charles Tilly gehanteerd. Hij definieert collectieve actie als het gezamenlijk optreden van mensen die gemeenschappelijke en contesterende klachten of eisen vertolken, namens een betrekkelijke machteloze groep. Tilly is niet restrictief wat betreft de manier waarop dit eisen stellen gebeurt, het aantal deelnemers of de duur van de collectieve actie, de sociale samenstelling van de groep, de mate van gewelddadigheid, subversie of wettelijkheid. Hij heeft in dit verband een geniale vondst gedaan: hij introduceerde de theatermetafoor van het 'repertoire van collectieve actie'. Op die manier kan gewerkt worden met een breed gamma van verschillende actie-vormen. We vinden in Tilly's repertoires de basispatronen terug van de actie-vormen waarmee gewone mensen in de loop der eeuwen hun

(*) Postdoctoraal Onderzoeker NFWO.

1. Dit artikel is de synthese van een hoofdstuk uit mijn doctoraatsverhandeling, getiteld *Sire, het volk mort. Collectieve actie in de sociale geschiedenis van de Belgische staat, 1831-1940*. Universiteit Gent, 1993, pp. 6-61.

acte de présence maakten op het publieke toneel. Het opgevoerde repertoire is zoals dat van een toneelgezelschap tijdgebonden, veranderlijk en begrensd door concrete historische omstandigheden. De actoren worden in hun experimenteervrijheid beperkt door de grenzen van hun eigen inventiviteit, de respons van het publiek, de tolerantie van autoriteiten en de macht der gewoonte.

Charles Tilly onderscheidt een oud en een nieuw repertoire van collectieve actie en situeert de breuk omstreeks 1850. Het oude repertoire bevat actievormen die in de Westerse democratieën in onbruik zijn geraakt, zoals bv. fiscale oproeren, collectieve invasies van onteigende gronden, voedselrellen, charivari's, het stukslaan van machines, plunderingen, ... Dit soort acties werd volgens Tilly omstreeks het midden van de vorige eeuw verdrongen door een nieuw repertoire dat tot vandaag opgevoerd wordt: demonstraties, stakingen, petitie-marsen, het schenden van officiële vergaderingen, sociale bewegingen, ...²

Met die brede kijk op collectieve actie heb ik in politic-, gerechtelijke en politieke archieven sporen gevonden van 32 acties die anti-orangistisch kunnen worden genoemd en variabel waren qua morfologie, duur, omvang, intensiteit, gewelddadigheid en destructiviteit (zie tabel 1).

Plundering <i>Messenger de Gand</i>	Gent	5 febr. 1831
Plundering orangisten	Gent	25 maart 1831
Plundering orangisten	Brussel	26-27 maart 1831
Plundering orangisten	Luik	28 maart 1831
Plundering orangisten	Antwerpen	31 maart 1831
Plundering Voortman	Gent	4 april 1831
Plundering Antheunis	Gent/Laarne	5 april 1831
Rel bij veroordeling Borremans	Brussel	19 april 1831
Rel bij inscheping Nederlandse dames	Antwerpen	28 april 1831
Plundering Thierriot	Antwerpen	24 mei 1831
Plundering Mintjens	Antwerpen	2 juni 1831
Anti-orangistische samenscholingen	Gent	13 juni 1831
Fusillade	Antwerpen	13 juni 1831
Anti-orangistische samenscholingen	Gent	15 aug. 1831
Effigie-veroordeling orangisten	Gent	21 maart 1832
Rel bij vrijspraak Delrue	Antwerpen	23 mei 1832
Anti-orangistische samenscholingen	Gent	20 sept. 1832
Anti-orangistische samenscholingen	Gent	7 dec. 1832
Anti-orangistische samenscholingen	Gent	26 maart 1833

2. Zie onder meer TILLY C., *The Contentious French. Four Centuries of Popular Struggle*. Cambridge, Mass., 1986; IDEM, *European Revolutions, 1492-1992*. Oxford, 1993.

Anti-orangistische samenscholingen	Gent	12 mei 1833
Anti-orangistische rellen	Brussel	18 mei 1833
Rellen aan <i>Société de la Loyauté</i>	Antwerpen	21 mei 1833
Anti-orangistische samenscholingen	Gent	17-21 juni 1833
Rel bij veroordeling Tytgat	Gent	13 juli 1833
Anti-orangistische rellen	Gent	24 juli 1833
Effigie 'Jantje Kaes'	Gent	8 aug. 1833
Rellen aan <i>Société de la Loyauté</i>	Antwerpen	15 aug. 1833
Charivari voor Metdepenningen	Gent	8 oktober 1833
Rellen aan <i>Société de la Loyauté</i>	Antwerpen	8-10 okt. 1833
Anti-orangistische samenscholingen	Gent	28 okt. 1833
Anti-orangistische samenscholingen	Gent	26 dec. 1833
Plundering orangistische adel	Brussel	5-6 april 1834

Tabel 1 *Anti-orangistische acties 1831-1834*

De plunderingen zijn in deze reeks vanzelfsprekend de meest in het oog springende vormen van collectieve actie. Hoogtepunten waren de plunderingen in alle grote steden in de loop van maart 1831 en de plundering van de Brusselse adel in april 1834. Het zijn vooral deze acties die een verklaring behoeven. We kunnen ze echter niet los zien van de volledige cluster anti-orangistische collectieve acties in de jaren 1831-1834. Binnen het bestek van dit artikel kan ik die niet exhaustief analyseren. Ik verwijs hiervoor naar mijn hoger geciteerde doctoraatsverhandeling.

2. DE ACTOREN

De anti-orangistische acties waren het werk van veelal anonieme en dus moeilijk sociaal-politiek te catalogeren groepen. Wat het sociaal profiel van de actoren betreft, is de historicus in hoge mate afhankelijk van het toenmalige politieapparaat, dat in de chaotische postrevolutionaire periode zijn werk allesbehalve naar behoren deed (zie verder). Er is slechts   n actie waarvoor we over vrij gedetailleerde aanwijzingen beschikken wat de sociale samenstelling betreft: de zogenaamde 'sac d'avril' van 1834. Van 16 juli tot 17 augustus 1834 verschenen naar aanleiding van die plundering 77 beklaagden voor het Assisenhof van Mons³. Het beroepsprofiel dat ik van hen heb kunnen maken (zie tabel 2), stemt in grote lijnen overeen met onvolledige lijsten van arrestanten die zich in het Brusselse politiearchief bevinden. Men kan de beschuldigden allerminst bestempelen als gepeupel. Als we de categorieën van de zelfstandigen, ambachtslui en

3. MB, juli-augustus 1834.

en geschoolde arbeiders optellen, vormen zij de meerderheid.

<i>Ongeschoolde arbeiders</i> : 33	<i>Ambachtslui</i> : 19
6 arbeiders	1 drukker
2 dagloners	1 slotenmaker
4 arbeiders aan het Kanaal	2 schrijnwerkers
1 arbeider bij een visboer	3 kleermakers
1 arbeider bij een borstelhandelaar	6 schoenmakers
1 arbeider bij een koetsenmaker	1 schilder
1 arbeider bij een charcuterie	2 huisschilders
7 metselaarsgasten	1 schilder van wagens
1 slagersknecht	2 zadelmakers
1 timmermansknecht	<i>Kleine zelfstandigen</i> : 4
2 steenhouwers	1 handelaar
1 kolendrager	1 ijzerhandelaar
1 koetsier	1 landbouwer
2 voerlui	1 tuinman
1 boottrekker	<i>Ambtenaren en militairen</i> : 4
1 wasvrouw	1 gepensioneerde september-
<i>Geschoolde arbeiders</i> : 12	veteraan
1 blikslager	1 oud-officier van de jagers
1 schulper	te voet
2 mecaniciens	1 wachtmeester
1 timmerman	1 bediende bij het ministerie
3 metselaars	van Oorlog
1 kuiper	<i>Varia</i> : 4
1 leidekker	1 dansproost
1 katoenspinner	2 dienstbodes
1 wever	1 vrouw zonder beroep

Tabel 2 *Beroepsprofiel van de beklagden in 1834*

Vier beklagden waren jonger dan 16 jaar; 23 tussen 16 en 20 jaar; 13 tussen 21 en 25 jaar; 10 tussen 26 en 30 jaar; 14 tussen 31 en 35 jaar; 5 tussen 35 en 40 jaar; 9 ouder dan 40. De oudste beklagde was 60 jaar. In zoverre de groep beklagden een representatieve doorsnede vormde van de deelnemers was de doorsnee-deelnemer dus van het mannelijk geslacht, arbeider en tussen adolescentie en volwassenheid.

De menigtes die op straat kwamen, hadden geen zichtbare leiders of woordvoerders. Voor de historicus die aangewezen is op teksten,

betekent dit onder meer dat er geen rechtstreekse bronnen voorhanden zijn die informatie over de motieven en de mentaliteit van de actoren kunnen verschaffen.

Hierbij aansluitend kan wel gesteld worden dat de anti-orangistische collectieve acties nauwelijks met de revolutionaire patriotten van 1830 geassocieerd waren. Over die radicale helden is grondig onderzoek verricht door Els Witte, die ook hun organisaties en streefdoelen na de omwenteling in kaart bracht⁴. Beide groepen hadden vanzelfsprekend het anti-orangisme en patriottisme gemeen, maar waren op andere punten allesbehalve potentiële bondgenoten. De radicalen van 1830 distantieerden zich met name van het geweld dat vaak met de anti-orangistische collectieve acties gepaard ging. Zij namen in elk geval niet deel aan de reeks acties die hier aan de orde zijn, wél aan andere patriottische actie die andere kenmerken en doelstellingen hadden⁵.

Van de mensen die van de andere kant wel aan de anti-orangistische acties deelnamen, kunnen we veronderstellen dat ze de radicalen niet in het hart droegen. Om dit te bewijzen, beschikken we evenwel niet over andere bronnen die ons onafhankelijk van de besproken acties iets over hen mededelen. De voornaamste reden voor de veronderstelde aversie tegenover de radicalen, was ongetwijfeld het republicanisme en misschien zelfs ruimer, het progressieve gedachtegoed van die laatsten. Een rechtstreekse aanduiding daarvoor is de beruchte anti-republikeinse actie in de Brusselse herberg 'La Bergère' op 20 februari 1831. Op 13 februari 1831 richtte Louis De Potter een petitie aan het Congres waarin de afschaffing van de monarchie bepleit werd. Dezelfde eis lag mee aan de basis van de *Société de l'Indépendance* die twee dagen later door De Potter (°Brugge, 1786 - Brugge, 1895, publicist), Philippe Lesbroussart (°Gent, 1781 - Brussel, 1855, administrateur-generaal van het ministerie van Onderwijs), Eugène Feigneaux (°Brussel, 1799-1845, geneesheer). Jean-Joseph 'Jambe-de-Bois' Charlier (°Luik, 1794-1866, gepensioneerd militair) en Félix Bayet (°Luik, 1804, juwelier) werd opgericht en als voorloper van de *Association Nationale Belge* wordt beschouwd. De geëigende actiemiddelen waren de pers, petitie's, discussies en vergaderingen. Het ideologisch verschil tussen de twee verenigingen lag in de expliciete afwijzing van de monarchie. De *Société de l'Indépendance* zag de grondwettelijke aanvaarding van de republikeinse staatsvorm en

4. WITTE E., De Belgische radicalen: brugfiguren in de democratische beweging (1830-1847). *Tijdschrift voor Geschiedenis*, 90, (1977), pp. 11-45; zie ook DE MULDER C., *De republikeinse beweging in de periode 1830-1831. Haar leiders, haar verenigingen*. Gent, 1970 (onuitgegeven licentiaatsverhandeling). Voor vergelijkingspunten met de Engelse radicale patriotten: CUNNINGHAM H., *The Language of Patriotism, 1750-1914. History Workshop*, 12, (1981), pp. 8-19.

5. Zie DENECKERE G., Sire, het volk mort ... *op.cit.*, pp. 126-147.

de verkiezing van een tijdelijk staatshoofd als enig reëel middel om de onafhankelijkheid van België en de uitsluiting van Nassau onherroepelijk te maken⁶. De vereniging organiseerde op 20 februari een talrijke vergadering in de danszaal van herberg 'La Bergère'. Een groep die volgens de politie uit de arbeidersklasse leek te komen, kreeg lucht van de vergadering en kwam dreigend informeren wat de bedoeling was. De Potter verschaftte uitleg en de groep vertrok om de volgende avond in groten getale weer op te duiken. In de samenscholing voor 'La Bergère' ging de zin *Ce sont des républicains, des canailles* van mond tot mond. Iemand zei dat een koord en een spijker moesten gehaald worden. Het volgende ogenblik werd de herberg overspoeld door *personnes de toutes les classes*, die furieus tegen De Potter en zijn vereniging tekeer gingen. Iemand sprong op een tafel en riep: *C'est moi qui pendra De Potter*. Toen bleek dat die avond geen enkele republikein in de herberg te vinden was, trok de menigte weer de straat op, roepend van *Merde pour De Potter! De Potter à la lanterne!*⁷

Tengevolge van deze anti-republikeinse actie verliet De Potter het Belgisch grondgebied en vestigde zich definitief in Parijs. Hij schreef een verdrietige afscheidsbrief in de radicaal-patriottische krant *Le Belge*:

Quand le peuple se laisse aveugler et mener contre ceux précisément qui se dévouent pour lui assurer au moins une partie de bonheur auquel il a droit, l'homme qui se respecte, affligé et découragé, laisse le champ libre aux intrigans, et, plaignant les dupes, se retire.

De openlijke afwijzing door mensen die tot hun doelgroep behoorden, zat de radicale patriotten van 1830 begrijpelijk genoeg erg dwars. Dit blijkt uit de manier waarop zij 'het volk' dat zich niet door hen liet leiden, naderhand afschilderden. De patriottische publicist Adolphe Bartels (°Brussel, 1802-1862) schrijft:

Le lendemain arrive à flots cette écume de la population qui, trois ans plus tard, saccagea 17 hôtels de la capitale, en l'honneur de la royauté nouvelle.

De Potter heeft het over:

Les fanatiques et les sots, les poissardes et les ouvriers sans travail étant une fois bien endoctrinés, et l'argent ayant été répandu à pleines mains, les plus

6. Pamflet getiteld *L'Association de l'Indépendance Nationale au Peuple Belge*, 15 februari 1831. Gepubliceerd in BOLOGNE M., *Louis De Potter. Histoire d'un banni de l'histoire*. Bruxelles, s.d., pp. 176-177.

7. Commissaris Henne aan hoofdcommissaris Verluyten, 23 februari 1831. SAB, *Événements de Police*. 9. Een aangedikte versie van de gebeurtenissen in 'La Bergère' vindt men bij DE POTTER L., *La Révolution Belge 1828 à 1839. Souvenirs personnels avec pièces d'appui*. Bruxelles, 1840, pp. 227-240.

*enragés furent rués sur les membres de l'Association [...] N'y ayant aucun courage à s'opposer à des tentatives d'assassinat, je pars pour Paris*⁸.

De afkeer van de republikeinen hoeft geen verbazing te wekken als we weten welke belangrijke plaats 'de koning' als mythe en als figuur voor 'het volk' bekleedde. We mogen immers niet vergeten dat dat volk in hoge mate conservatief en regeringsgezind was.

3. LEOPOLD I EN DE MYTHE VAN DE GOEDE KONING

Uit tabel 1 kan afgeleid worden dat de troonsaanvaarding van Leopold van Saksen Coburg een breuklijn vormt in de intensiteit van de agitatie tijdens het jaar 1831. Tot juli 1831 creëerden de aanslepende moeilijkheden rond de keuze van een nieuwe koning een machtsvacuüm dat perspectieven opende voor orangistische intriges en complotten⁹, maar ook vrij spel liet aan felle behoeders van de revolutie, die niet bepaald zachtzinnig te werk gingen. We zien hiervan het meest spectaculaire resultaat in wat ik het populair auto-da-fe van 1831 genoemd heb: als reactie op het groots opgezet complot dat de prins van Oranje op de Belgische troon moest helpen, maar voortijdig uitlekte, vond eind maart in alle grote steden een reeks gewelddadige plunderingen van orangistische doelwitten plaats¹⁰. Nadien bleef het tot de troonsaanvaarding buitengewoon onrustig, vooral in Antwerpen en Gent, de steden waar het orangisme het sterkst stond. Bij de geringste orangistische aanstoot kwamen menigtes in beweging.

Het weze onderstreept dat het auto-da-fa resultaat boekte: de orangisten die in vijandig Belgenland bleven, deden na de acties alles om aan verdachtmakingen te ontsnappen en hielden zich gedeisd. Velen namen echter de wijk naar veiliger oorden. Oud-burgemeester

8. De Potter aan Spilthoorn, 25 februari 1831. JOTTRAND L., *Charles-Louis Spilthoorn. Événements de 1848 en Belgique*. Bruxelles, 1872, pp. 19-21; BARTELS A., *Documens historiques sur la révolution belge*. Bruxelles, 1836, p. 250; IDEM, *Les Flandres et la révolution belge*. Bruxelles, 1834, p. 839.

De radicalen ontwaarden achter de anti-republikeinse actie een complot van de Staatsveiligheid. Administrateur Plaisant zou via zijn agenten bij het Brusselse publiek verspreid hebben dat republicanisme en Saint-Simonisme van hetzelfde laken een broek waren. De Potter zou erop uit zijn de roomse godsdienst door de gemeenschap van goederen en vrouwen te vervangen. Los van de uitlatingen van de actoren zelf zijn er echter geen indicaties dat het publiek een gelijktijdig uitgeplakte proclamatie van de zendingen van de 'Nieuwe Religie' aan de ideeën van de republikeinse vereniging koppelde.

9. EENENS, A., *Les conspirations militaires de 1831*. Bruxelles, 1875, pp. 187-264; LECONTE L., *Un épisode des conspirations orangistes. 1831. L'Affaire Grégoire*. La Gaule, 1930; IDEM, *Les Ephemères de la Révolution de 1830*. Bruxelles, 1945, pp. 27-36; IDEM, *Souvenirs du complot orangiste d'Anvers le 25 mars 1831. Carnet de la Fourragère*, XLI, 1962, pp. 451-481.

10. Zie voor meer details DENECKERE G., *Sire, het volk mort ... op.cit.*, pp. 11-24.

De Caters van Antwerpen legde zijn vlucht na de plunderingen van maart 1831 als volgt uit:

*Voilà que nullement coupable, mais inquiétant encore par ma présence, ces exécrables energumènes jacobins [sic] et consors, je dois tous abandonner, et chercher sur une terre étrangère, une protection contre leurs fureurs*¹¹.

Ofschoon geen orangist met een beetje gezond verstand het nog in zijn hoofd haalde tegen de Belgische regering te conspireren na de ervaring van het populair auto-da-fe, was een complot geen noodzakelijke voorwaarde om zich de woede van een menigte op de hals te halen: 'provocerend' geleur met oranjeappelen werd bv. evenmin getolereerd (zie verder).

De troonsaanvaarding van Leopold I in juli 1831 was zoals gezegd een duidelijk breukmoment in de postrevolutionaire context. Prompt kwam aan een periode van hevige woelingen en onrust een voorlopig einde. De verschuiving in de publieke gemoederen tengevolge van de troonsaanvaarding werd door de tijdgenoten 'als bij toverslag' ervaren. Een jaar later bleek dat sindsdien 152 Antwerpse kinderen Leopold gedoopt waren, voor het stadsbestuur een belangrijk teken van consolidatie. Toen baron Charles Coppens op 18 juli 1831 plechtig de sleutels van de stad Gent aan de nieuwe koning overhandigde, was van enig luidruchtig verzet geen sprake meer. De Vrijheidsboom aan het Vleeshuis droeg nu het opschrift *A Léopold Ier Roi des Belges et Consolidateur de leur liberté*¹².

Nu was het feit dat zich nà juli 1831 geen noemenswaardige onlusten meer voordeden niet louter een gevolg van het koninklijk charisma of van het feit dat het machtsvacuüm gevuld was. De onzekere politieke toestand, overschaduwd door de Nederlandse weigering om het vredesverdrag te ratificeren, deed Leopold I al gauw naar de harde middelen grijpen om de orangistische oppositie te bedwingen. Het centraal gezag dat door en rond de figuur van de vorst werd opgebouwd, meende met repressieve maatregelen het contra-revolutionair verzet te kunnen uitschakelen. In Gent en Antwerpen werd de staat van beleg uitgeroepen. De orangistische pers werd aan banden gelegd. De strijd tussen orangisten en patriotten kreeg op die manier tot 1833 niet de ruimte om hoog op te laaien.

11. Caters aan Hofmann, 13 april 1831. In: COUVREUR W., De plundering op 31 maart 1831 van burgemeester jhr. Willem Andreas Caters. *Antwerpen*, XX, 1974, 4, p. 157.

12. *Tout le monde est d'avis que jamais ni Prince ni Roi n'ont reçu un accueil plus grand; ce qui prouve que cet enthousiasme partait réellement du fond des coeurs c'est que pas un cent n'a été distribué pour encourager la basse classe à crier: usage qui a existé à chaque entrée d'un souverain! On voit plus aucun groupe d'ouvriers sur les places publiques.* Politierapport, 20 juli 1831. SAG. *Reeks R - Politie*, 356; Rapport général sur l'état de la police d'Anvers, 11 augustus 1831; Rapport général sur l'état de la police d'Anvers, 29 juni 1832. RAA, *Provincie Antwerpen*, F 58B.

Uit de chronologie van de anti-orangistische collectieve acties kunnen we dus afleiden dat 1. de afwezigheid van een koning het geweld in de hand werkte en 2. de aanwezigheid van een koning — een sterk gezag — een rem kan vormen. Blijft de vraag hoe de collectieve acties na de opheffing van de staat van beleg te verklaren zijn en hoe de rol van de koning zich hier liet inschrijven.

Uit de analyse van een nieuwe golf anti-orangistische acties in mei-juni 1833 blijkt dat de aanleiding ertoe vaak in kritiek op de koning vanwege de orangisten te vinden was. Door de niet-verlenging van het decreet op persmisdrijven (1831) kreeg de orangistische pers vanaf 1 mei 1833 een grote bewegingsvrijheid. In de *Messenger de Gand* verschenen honende artikels tegen het Belgische politieke personeel en de nieuwe koning¹³. De patriotten, met name de officieren van het garnizoen, interpreteerden de schimpscheuten als laster en eeroof en waren zo verontwaardigd dat ze met veel tamtam de krant in de orangistische cafés gingen verbranden en verscheuren. De orangistische burgerlijke gezelligheidsvereniging, de *Société de la Concorde*, in de volksmond 'het Verkenkot' genoemd, bleef niet van dit symbolisch geweld gespaard. De Gentse militaire autoriteiten trokken onverhopen partij voor de officieren en soldaten, legitimeerden de wraakoefeningen en legden alle verantwoordelijkheid bij de orangisten zelf. Het bestuur van de *Société de la Concorde* vroeg om bescherming en kreeg als antwoord te horen dat de legerstaf zich met meer genoegen van zijn plicht had gekwetend als de muren en tafels in de orangistische club niet steeds met schimpschriften en karikaturen tegen de koning besmeurd waren:

*Mynbeeren, ofschoon spytig dat de rust in de maetschappy Concordia oogenbliklyk gestoord is geweest, kan ik slechts de kieschheyd van officieren goedkeuren, die geloofd hebben een blad te moeten scheuren, hetwelk sedert eenige dagen niets anders vervatte dan walgelyke scheldwoorden jegens den Koning. Deze scheldwoorden waren persoonelyk voor ieder van ons, want den Koning is het opperhoofd van het leger*¹⁴.

13. Een voorbeeld: *La révolution, qui a soulevé toutes les basses passions, provoqué tous les monstresux appétits de la canaille, est en fondé pour tous les crimes et tous les assassinats du monde ... La Chambre est une assemblée d'idiots nommés par des idiots à charge de représenter la partie idiote de la nation ... D'anciens coups-jarrêts devenues courtisans serviles, des bandits qui ont passé de l'assassinat à l'escroquerie, des jacobins qui, sortis de la boue des carrefours, s'honorent aujourd'hui de la poussière des antichambres, des hommes sans portée, sans lumière, sans probité ...* Uittreksels geciteerd in THONISSEN J.J., *La Belgique sous le règne de Léopold I.* Louvain, 1861, II, pp. 127-128.

14. Generaal Magnan aan bestuur *Société de la Concorde*, 16 mei 1833. In: CALLION E., *Gendsche Kronyke*. Gent, deel X (1822-1835), pp. 627-628 (onuitgegeven handschrift UB-Gent); zie ook Evian aan Rogier, 23 juni 1833; Rogier aan de Lamberts de Cortenbach, 23 juni 1833. ARA, Rogier, 257; proclamatie Van Crombrughe, SAG, *Reeks E - Veiligheid*, 3.

De anti-orangistische onlusten duurden een week, tot burgemeester Van Crombrugge het garnizoen verplichtte er korte metten mee te maken¹⁵.

In Antwerpen bereikte de agitatie in mei 1833 een hoogtepunt rond de oprichting van de *Société de la Loyauté*. Deze orangistische vereniging was ontstaan met carnaval, toen binnen de maatschappij *l'Union* verzet loskwam naar aanleiding van een bal dat de toenadering tussen alle opiniestrekkingen in Antwerpen tot doel had. De dissidente fractie vormde de kern van de nieuwe *Société de la Loyauté* die voornamelijk rekruteerde onder overtuigde orangisten.

Burgemeester Le Grelle ontving een anonieme brief die hem verwittigde dat *bons habitants d'Anvers* de oprichting van de vereniging niet zouden toelaten en dat de manier waarop de *Journal de Commerce* dagelijks de koning en de koningin door het slijk haalde, met een 'tablatuur' zou bestraft worden. In Van Dale verwijst *tabla* naar een dubbele trom en *tablatuur* naar de wereld van de blaasinstrumenten, zodat we kunnen veronderstellen dat de Antwerpenaren dreigden met een charivari. Er was in de brief ook sprake van 'spook leveren'. De wildste geruchten deden de ronde. Zo werd het gemeengoed dat de orangisten tijdens het openingsbanket van de *Société de la Loyauté* op 21 mei 1833 een buste van Leopold zouden verbranden¹⁶.

Een andere en zeer merkwaardige aanduiding van de belangrijke plaats die de koning in de beeldwereld van de volksklasse bekleedde, is het feit dat het gros van de beklagden van de plunderingen in 1834 ervan overtuigd waren dat het stukslaan van het meubilair van de Brusselse orangistische adel toegelaten, ja zelfs bevolen was door koning Leopold zelve. Het is mogelijk dat de beschuldigten onnozelheid veinsden in hun overtuiging dat ze namens de koning handelden, maar dat is onmogelijk af te leiden uit hun verklaringen voor de rechtbank — de enige bron die ons inlicht over hun motivatie. Zo verklaarde Pierre-Napoléon Verbelen (22 jaar, blikslager) opgetogen aan de Brusselse politie dat hij die zondag méér had gewerkt dan in

15. *Messageur de Gand*, 17 mei 1833; *MB*, 22 mei 1833; CALLION E., *op.cit.*, pp. 627-629; DESTANBERG D., *Gent sedert 1831. Voornaamste gebeurtenissen. Eerste reeks 1831-1840*. Gent, 1903, pp. 96-98.

16. Politiecommissaris Haghe aan het schepencollege, 22 mei 1833; politecommissaris De Duve aan procureur des konings, 22 mei 1833; chirurg-verloskundige Aerts aan gouverneur, 22 mei 1833; uitgever Deltue aan schepencollege, 22 mei 1833. SAA (MA), *Veiligheid*, 1062/2; Le Grelle aan Rogier, 30 mei 1833; gouverneur van Trier de Tiège aan Rogier, 22 en 27 mei 1833. ARA, *Rogier*, 257; Samenvattend rapport 'Scènes des désordres à Anvers 21 Mai 1833', ARA, *Rogier*, 258; procureur des konings Van Cutsem aan de procureur-generaal te Brussel, 21 en 22 mei 1833. *MB*, 21 juni 1833; *MB*, 23 mei 1833; CASTEL H., *Chronique van Antwerpen 1830-1914*. Antwerpen, s.d., 3, p. 35; MERTENS F., TORFS K., *Geschiedenis van Antwerpen sedert de stichting der stad tot onze tijden*. Antwerpen, 1853, 7, pp. 388-389 (Re-laes der Heeren Geelhand).

de week. Met werken bedoelde hij het naar buiten gooien van pendules en dergelijke. Hij had behalve drie boeken van orangistische auteurs, niets weggenomen uit de chique huizen. Verbelen geloofde dat zowel de koning als de burgemeester zijn naam genoteerd hadden met het oog op een beloning. Volgens Jean-Joseph Dobbeleer (34 jaar, dagloner) had de koning toegelaten de orangistische inboedels stuk te slaan, maar plundering of brandstichting verboden. Jean-Baptiste De Tienne (35 jaar, steenhouwer) sloeg stuk wat bij de Trazegnies naar buiten werd gegooid. Hij was van mening dat men hem moest laten doen, omdat de actie tegen de orangisten was. Hij verkeerde in de heilige overtuiging dat de collectieve acties de instemming van de koning wegdroegen. Guillaume Maes (13 jaar, kleermaker) verklaarde dat iedereen zei dat de koning om vergelding gevraagd had¹⁷.

Het collectieve waandenkbeeld dat de acties minstens de instemming van de koning wegdroegen, behoeft verklaring. Elementen daarvoor zijn mijns inziens in de mentaliteitsgeschiedenis te vinden. Sociaal-economische factoren of verklaringen die verwijzen naar een nationaal gevoel, schieten immers tekort, ook meer algemeen als we de ogenblikkelijke populariteit van Leopold von Saksen Coburg in beschouwing nemen.

Mentaliteitshistorici zijn op basis van mythes en legenden tot de bevinding gekomen dat 'de koning', los van elke nationaliteit, klasse of persoon in de beeldwereld van het gewone volk voor rechtvaardigheid staat. Hij belichaamt als mythisch figuur de orde, het land en het volk zelf. Het gaat hier niet om een echte, maar om de ideale en onbestaanbare koning. De afstand tussen vorst en volk behoedt de koninklijke reputatie. Voor de grote meerderheid van zijn onderdanen is hij ver weg, maar precies die onbereikbaarheid maakt hem in hun ogen vaderlijk, rechtvaardig, wijs, mild en genadig. De koning zelf kan geen vlieg kwaad doen, maar krijgt helaas slechte adviezen van zijn raadgevers — hovelingen en politici. Van zodra lijden of onrecht *rechtstreeks* aan hem wordt toegeschreven, verdwijnt zijn reputatie. Een onrechtvaardige koning is immers de negatie van het koningschap¹⁸.

De marxistische geschiedschrijving heeft de naïeve monarchistische sentimenten lang beschouwd als een conservatieve ideologische kracht in de geschiedenis. Toch blijkt dat de mythe van de rechtvaardige koning potentieel uiterst opruiend kan zijn. Terwijl de koning van loyale onderdanen vooral gehoorzaamheid verlangt, wil het volk diensten bewijzen aan het rechtvaardigheidsbeginsel waar de koning

17. Verklaringen beklaagden voor het Assisenhof van Mons, *MB*, 15-19 augustus 1834.

18. Zie BURKE P., *Popular Culture in Early Modern Europe*. New York, 1978, pp. 150 e.v.

borg voor staat, of zou voor staan als hij daar niet in gehinderd werd. De mythe had een sterke mobiliserende kracht in het verzet tegen koninklijke vertegenwoordigers, die in de ogen van het volk misbruik maakten van hun macht om zware taksen, conscriptie en andere verplichtingen op te leggen. Voor het volk stond het buiten kijf dat de koning daar niet van op de hoogte was. Als hij maar zou weten welke snootheden begaan werden door zijn vertegenwoordigers, zou hij dit niet tolereren, de boosdoeners straffen en recht herstellen. De onderdanen droegen hun wensen, verlangens en belangen dus over op hun ideale koning. Het volk wilde niet weten dat de goede vorst in staat was tot het opleggen van belastingen en keerde zich tegen de belastingontvangers. Gewelddadig verzet tegen lokale heersers en boosdoeners kon zelfs gelegitimeerd worden als een bewijs van trouw aan de Kroon: 'de koning heeft het bevolen'. Een op het eerste gezicht conservatieve mythe wordt dus de basis voor opstandigheid die publiek gerechtvaardigd wordt door loyaliteit aan de monarch¹⁹.

Samenvattend kunnen we stellen dat de kreet *Vive le Roi!* de zaak van oproerkrakers respectabel maakte. De vorst was zelf vaak niet onverdeeld gelukkig met de dubbelzinnige steun die hem op die manier te beurt viel. Dat was bv. het geval in 1834, toen de plundering van de Brusselse orangisten een storm van verontwaardiging ontkende in heel conservatief Europa. De Engelse, Oostenrijkse en Pruisische diplomatie, die vriendschappelijke relaties onderhield met de orangistische adel, haalde de Belgische koning en regering in niet mis te verstane bewoordingen door het slijk²⁰. Uit Leopolds briefwisseling blijkt dat hij tot op zekere hoogte begrip kon opbrengen voor de motieven van het plunderende volkje, zoals ook bij vorige gelegenheden het geval was geweest. Hij zag het patriottisme en royalisme van de plundersaars als verzachtende omstandigheid:

*Le gouvernement se trouvait donc en présence de rassemblements populaires, qui voulaient donner un éclatant démenti aux provocations des journaux orangistes, qui n'ont proféré pendant tout le temps d'autre cri que celui de «Vive le Roi», qui représentait enfin la masse du parti de la nationalité et de l'indépendance [...] Le Roi a été accueilli au milieu de cette foule avec un véritable transport*²¹.

19. Zie hierover HOBBSBAM E.J., *Primitive Rebels. Studies in Archaic Forms of Social Movement in the 19th and 20th Centuries*. Manchester, 1959, pp. 120-121; RUDE G., *The Crowd in History. A Study of Popular Disturbances in France and England, 1730-1848*. New York-London-Sidney, 1964, pp. 135-148; FIELD D., *Rebels in the Name of the Tsar*. Boston, 1976; SCOTT J.C., *Domination and the Arts of Resistance. Hidden Transcripts*. New Haven - London, 1990, pp. 96-103.

20. Zie de felle briefwisseling gepubliceerd door DE RIDDER A., *Les débuts de la légation d'Autriche à Bruxelles. Lettres du comte de Dietrichstein, 1833-1835. Bulletin de la Commission Royale d'Histoire*, 92, (1928), 3, passim.

21. Koninklijk raadgever Van Praet aan Van de Weyer (Belgisch gezant in Londen), 8 april 1834. *Ibidem*, pp. 395-396.

Ondanks zijn begrip voor de plundersaars, kookte de koning van woede om de complete verwarring en machteloosheid van de burgerlijke en militaire autoriteiten. De koningin schreef aan haar moeder:

*Léopold était outré de la lâcheté des uns et de la bêtise des autres. Ce n'est pas une exagération de dire qu'il en était par moments pâle et tremblant de colère [...] Personne presque ne le secondait. Il en rongait doublement son frein et était d'une impatience qui passe toute expression d'être obligé par la dignité royale de rester chez lui*²².

4. PLUNDERINGEN ALS PURIFICATIERITEN

Het feit dat zoveel beschuldigten de 'sac d'avril' legitimeerden op grond van een koninklijke permissie kan dus niet louter als een collectief waandenkbeeld uitgelegd worden. Zowel burgerlijke als militaire autoriteiten lieten het anti-orangistisch geweld betijen. Tot op zekere hoogte werd de volkse oranjehaat zelfs ingeschakeld in de consolidatie.

De lankmoedigheid van de autoriteiten kan in de eerste plaats verklaard worden door de afwezigheid van een goed functionerend politie-apparaat in een postrevolutionaire periode gekenmerkt door complete institutionele ontreddeing. De wet van de nieuwe burgerlijke rechtsstaat, die personen en eigendommen van bescherming verzekerde, had nog geen arm in die periode. Dit resulteerde onder meer in een manifeste partijdigheid van de politiediensten, met name van het leger. De ordehandhavingsproblematiek kreeg bijgevolg een bijzondere dimensie. Het leger was terzelfdertijd een patriottisch verlengstuk van het centraal gezag in steden met een orangistische elite én pijler in de ordehandhaving. Bij anti-orangistische onlusten zorgde die dubbelrol uiteraard voor problemen. Herhaaldelijk namen soldaten aan de vernielingstochten deel, wat door de andere participanten als een aanmoediging werd geïnterpreteerd. De soldaten werden hiervoor niet of nauwelijks bestraft omdat de legerleiding begrip had voor hun patriottisme.

De gewelddadige acties van objectieve bondgenoten werden echter hoe langer hoe minder verzoenbaar met de consolidatie van de staat, ook omwille van de kwalijke reputatie die België in het buitenland dreigde te krijgen. Toch zou de Belgische regering er niet in slagen de gewapende macht hard op te laten treden tegen patriottische medestanders.

22. Louise-Marie aan Marie-Amélie, 7 en 8 april 1834. In: D'URSEL H., *La Cour de Belgique et la Cour de France de 1832 à 1850. Lettres intimes de Louise-Marie d'Orléans*. Bruxelles, 1933, pp. 33-35.

De schuld en verantwoordelijkheid voor de anti-orangistische acties werd door patriottische autoriteiten en commentatoren telkens opnieuw bij de orangisten zelf gelegd. Deze opvatting werd overgenomen door tal van historici en leeft verder in de algemene politieke historiografie²³. In zijn meest extreme vorm luidt dit patriottisch discours dat het huis van Oranje de agitatie bewust had uitgelokt en aangewakkerd. Na de plunderingen in maart 1831 noteerde de Gentse kroniekschrijver bv. :

De orangisten [...] betragten niets beter, dan het volk tot den Burgeroorlog op te wekken; om alzoo het hatelyk huys van Oranje in onze landen des te gemakkeliker te kunnen wederbrengen; alle middelen van wanorders te verwekken scheen hun geoorloofd om dit doel te bereyken, en men geloofd zelfs, met reden, dat het huys van Oranje niet is ten agteren gebleven om het volk tot de plunteringen en buytensporigheden op te wekken; de welke deze dagen in geheel ons land hebben plaets gehad²⁴.

In weerwil van hun gevreesd en vaak gedramatiseerd contrarevolutionair optreden hebben de orangisten echter nooit een opstandige volksbeweging op de been kunnen brengen. Er wordt in dit verband ten onrechte verwezen naar de verbranding van de Vrijheidsboom tijdens het Gentse katoenoproer begin oktober 1839. Uit die — overigens eenmalige orangistische straatactie — zou blijken dat de lagere bevolkingsgroepen in Gent het orangisme in het hart droegen. Op de keper beschouwd was die collectieve actie het werk van wat we in pejoratieve zin 'het Gentse grauw' kunnen noemen en droeg ze allesbehalve de massale steun van de arbeidersbevolking weg. De vernieling van de Vrijheidsboom was bovendien slechts één feit in een uiterst complex en boeiend conflict, dat zich eigenlijk niet in de strijd tussen orangisten en patriotten laat inschrijven. Maar precies die ene dramatische actie verleende aan het katoenoproer zijn lang nazinderende politieke betekenis, die voedsel gaf aan de foutieve interpretatie dat achter het oproer een orangistisch-republikeins komplot verscholen zat²⁵.

Het lijkt mij bijzonder onwaarschijnlijk dat de orangisten de volksgerichten in 1831-34 bewust zelf uitlokten om de Belgische staat te destabiliseren. Mijn uitgebreide speurtocht in politie- en gerechtelijke archieven leverde in ieder geval geen bewijzen op van zo'n perfide strategie. De logica zegt bovendien dat ook een contrarevolutionaire groep zichzelf niet *laat* plunderen. Een blik op de gigantische scha-

23. LUYKX T., PLATEL M., *Politieke geschiedenis van België. 1. Van 1789 tot 1944*. Antwerpen, 1985, pp. 76-77 en WITTE E., CRAEYBECKX J., MEYNEN A., *Politieke geschiedenis van België. Van 1830 tot heden*. Antwerpen, 1990, pp. 32-33.

24. CALLION, E., *op. cit.*, p. 322.

25. Zie mijn analyse in Sire, *het volk mort ... op. cit.*, pp. 130-135 en 481-551.

declaims laat daarover weinig twijfel bestaan. Het hoeft verder geen betoog dat het voor de steeds kleiner wordende harde kern van orangisten politiek gezien allesbehalve opportuun was om aan te sturen op de plundering van haar voorname sociale basis, die overwegend afkomstig was uit adellijke en industriële milieus. De orangistische industriëlen en handelaars reageerden overtuigend op de aantijgingen dat zij wanordelijkheden en politieke chaos wilden uitlokken: zij hadden daar op generlei wijze belang bij en werden er integendeel telkens het slachtoffer van²⁶.

Afgezien van het onschadelijk gemaakte complot van 1831 heb ik zeer sterk de indruk dat de orangisten het boekje niet te buiten gingen in hun contrarevolutionaire activiteiten. Ze maakten, met financiële steun uit Nederland (die niet mag overroepen worden) handig gebruik van de burgerlijke rechten en vrijheden die de Belgische grondwet hun bood: het petitieright, het verenigingsrecht, de persvrijheid, het (cijns)kiesrecht. Ze plaatsten zich met hun 'provocaties' dus heel zelden buiten de wet van de burgerlijke democratie. Met als gevolg dat ze ook moeilijk bestraft konden worden in een land dat prat ging op zijn persvrijheid en verenigingsrecht.

Zo kom ik tot het sluitstuk van mijn betoog, dat ook de titel zou moeten verduidelijken. De jonge liberale Belgische staat had strikt genomen geen wettelijke middelen om de orangistische pers en verenigingen te dwarsbomen. Voor minder verlichte bevolkingsgroepen was dit volstrekt onbegrijpelijk. Zij namen bijgevolg het recht in eigen handen, wat de kern vormt van het begrip 'volksjustitie'. Als we de reeks anti-orangistische collectieve acties tussen 1831 en 1834 op één noemer brengen, kunnen we ze definiëren als politieke volksgerichten, telkens uitgelokt door openlijke manifestaties van orangisme. De plunderingen blijken zeer effectief geweest te zijn in het monddood maken van de orangisten en hebben dus een niet te onderschatten rol gespeeld bij de consolidatie van de Belgische staat.

We kunnen dit slechts begrijpen als we onze geciviliseerde opvattingen over politiek opzij zetten en vanuit een antropologisch perspectief het ritueel karakter van de reeks collectieve acties proberen te vatten. Plunderingen zijn naar onze maatstaven wrede, primaire vormen van collectieve actie, doch waren in de postrevolutionaire context niet ongebruikelijk. In de even uitzonderlijke sfeer na de twee wereldoorlogen kreeg dit soort collectief geweld navolging in de straatrepressie.

26. Zie bv. Generaal de Wauthier aan de Gentse Kamer van Koophandel, 13 juli 1831; antwoord van de Kamer van Koophandel, 14 juli 1831. In: FRANCHET J.L., *De strijd tussen patriotten en orangisten te Gent (25 augustus 1830 - 21 juli 1831)*. Gent, 1965, (onuitgegeven licentiaatsverhandeling), p. 338-339.

Voorbedacht geweld tegen personen is zeldzaam in collectieve actie²⁷; geweld tegen bezittingen is dat echter niet. Het huis van de geviseerde fungeert heel vaak als symbolisch doelwit. Het geweld cresce deert van het inslaan van de ruiten, het binnendringen in het huis en de schending van de privacy, het naar buiten gooien en stuk slaan van huisraad tot de verwijdering van het dak en de dreiging het huis helemaal af te breken of in brand te steken. Veelal is het bij rituele plunderingen niet de bedoeling te roven of te stelen. De bewoner van het geselecteerde huis krijgt het signaal dat zijn aanwezigheid ongewenst is en dat hij best verdwijnt. Plunderingen zijn in die context geritualiseerde collectieve acties die alluderen op de verbanning van de slachtoffers²⁸. We vinden een hedendaagse variant in de golf van brandstichtingen bij asielzoekers en migranten in Duitsland.

De Nederlandse antropoloog Anton Blok ziet dit soort volksgerichten als purificatieriten: openbare, collectieve, anonieme en spontane manifestaties, die gericht waren op de 'eliminatie van vervuiling', door middel van correctie of uitstoting van ongewenste elementen uit de lokale gemeenschap. Vaak kan men achter de collectieve actie een geschonden maatschappelijke orde ontwaren, die met behulp van het ritueel wordt hersteld. Geweld tegen personen/bezittingen wijst op een collectief verlangen naar de verwijdering van onreinheid. Het slachtoffer wordt zodanig bedreigd, geïntimideerd en geterroriseerd dat hij de gemeenschap verlaat of zich aanpast.

Het begrip 'volksjustitie' werd ook door de 19de-eeuwse tijdgenoten gebruikt in hun interpretatie van de anti-orangistische gewelddaden. Niettegenstaande de orangisten zelden buiten de wet van de parlementaire democratie traden, begrepen hun volkse opposenten niet dat ze niet officieel werden bestraft. Koningin Louise-Marie bracht deze kloof tussen officiële en niet-officiële jurisprudentie tref fend onder woorden:

*Les Orangistes ici sont comme une classe apart, hors du droit commun. Le peuple ne les considère que comme l'avant-garde des Hollandais, en croit qu'il peut impunément les traiter en ennemis*²⁹.

Het volk werd in die vijandelijke houding bijgetreden door bepaalde autoriteiten. Volgens de Oostvlaamse gouverneur de Lamberts de Cortenbach bv. was de ware oorzaak van het collectief geweld het

27. Een uitzondering in de nieuwste tijden: de publieke foltering en verbranding van een jong edelman in Hautefaye, een dorpje in de Dordogne, die er in augustus 1870 van werd beschuldigd *Vive la République!* te hebben geroepen, wordt schitterend geanalyseerd door CORBIN A., *Le village des cannibales*. Paris, 1990.

28. MUELI K., Über einige alte Rechtsbräuche / Charivari. In: IDEM, *Gesammelte Schriften I*. Basel/Stuttgart, 1975, pp. 445-484.

29. Louise-Marie aan Marie-Amélie, 8 april 1834. D'URSEL H., *op. cit.*, p. 34.

feit dat de orangisten straffeloos hun gang konden gaan met komplotten smeden en provocerende artikels publiceren. Het patriottisch gezinde volk kwam tussen waar de burgerlijke rechtsstaat faalde:

Le peuple ne doit jamais se rendre justice à lui-même, mais quand il ne reçoit pas raison à ses justes plaintes, il finit par se la faire lui-même, c'est la source de toutes les révolutions et de tous les excès.

De bescherming van de orangisten was zonder twijfel een plicht van de overheid, *mais aussi cette même protection ne doit pas manquer à la cause nationale contre les entreprises de ces individus*³⁰.

Het 'symbolisch vocabulaire' van de anti-orangistische acties in het begin van de jaren 1830 bevat alle elementen van volksrechtspleging die gericht was op de uitstoting en verbanning van de slachtoffers: hun privacy werd geschonden, hun bezittingen verwoest, zichzelf uitgefloten en in sommige gevallen zelfs geanimaliseerd.

Zoals gezegd waren de plunderingen in 1831 zeer doeltreffend: het patriottische volk maakt korte metten met de contrarevolutionaire aspiraties van de orangistische elite. Meer algemeen versterkten de populaire rechtspleging en de terughoudendheid van de militaire macht om het patriottisch elan te onderdrukken telkens de tendens om het orangisme wettelijk aan banden te leggen: na de golf van anti-orangistische onlusten in mei-juni 1833 haalde de liberale minister van Justitie het repressief persdecreet van 1831 weer uit de ijskast³¹. In mei 1834 legde dezelfde Lebeau in de Kamer een wetsontwerp neer dat elke openlijke manifestatie van orangisme zwaar bestrafte (met een gevangenisstraf van 3 maanden tot 5 jaar en een boete van 500 tot 10.000 fr.). Om een nieuwe uitbarsting te vermijden — zo luidde de argumentatie — moest en zou een einde gemaakt worden aan het contrarevolutionaire gekonkel. Elk teken dat wees op een streven naar restauratie van Nassau, zij het mondeling, in geschrifte (affiches, drukwerk, gravures) of symbolisch (oranje cocardes, vlaggen, insignes, ...) werd uit de openbaarheid verbannen. De wet werd met een uitzonderlijke unanimiteit van 60 stemmen tegen 4 in de Kamer en 32 stemmen tegen 3 in de Senaat goedgekeurd en zou opgeheven worden bij de ondertekening van het vredesverdrag met Nederland³².

Op de manier bekrachtigde de volksvertegenwoordiging in feite de ultieme doelstelling, die de anti-orangistische menigte drie jaar lang had nagestreefd: de verbanning van de vijand van het publieke to-

30. Gouverneur de Lamberts de Cortenbach aan minister van Binnenlandse Zaken Rogier, 25 mei 1833. ARA, Rogier, 257.

31. Kamer van Volksvertegenwoordigers, 28 juni 1833 (wetsontwerp). MB, 30 juni 1833.

32. Senaat, 17 juli 1834. MB, 18-22 juli 1834.

neel. De orangisten werden na 1834 noodgedwongen veel gematigder in hun oppositie en hun taalgebruik.

BESLUIT

De dynamiek van de cluster anti-orangistische collectieve acties kan niet begrepen worden zonder een antropologisch geïnspireerd denkraam. Noch sociaal-economische (het sociaal profiel van de deelnemers, de economische crisis), noch ideologische factoren (nationaal, stam- of klassebewustzijn) kunnen afdoende verklaren waarom de menigte zo drastisch optrad, tot plunderen overging en het recht in eigen handen nam.

Gebruikte afkortingen

ARA: Algemeen Rijksarchief
MB: Moniteur Belge
RAA: Rijksarchief Antwerpen
SAA: Stadsarchief Antwerpen
SAG: Stadsarchief Gent